

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. gegužės 15 d.

Nr. 95 (20)

Saturday supplement May 15, 1999

No. 95 (20)

Poezijos žodis — lakus kaip pienės pūkas

Kazkada Poezijos dienos Čikagoje buvo tarytum tikroji pavasario pradžia, nešanti atgaivą, įkvėpanti naujos kūrybinės gyvybės ir programos dalyviams, ir klausytojams. Kai kuri laiką jų eiga buvo nutrukusi, dailiojo žodžio mylėtojai skaudžiai išgyveno susidariusią tuštumą. Belieka sveikinti JAV LB Kultūros tarybą, kad lietuvių visuomenei vėl padovanojo populiariausią pavasario renginį — Poezijos dienas.

Šiemet šią pavasario šventę buvo užklupusi „šalna“, tačiau Kultūros tarybos pirminkės Marijos Remienės užsispyrimas nepasiduoti jokioms kliūtims pagaliau išsprendė atsiradusias problemas. Kaip daugelis žino, numatytas svečias-poetas iš Lietuvos, Kornelijus Platelis, kuris kartu yra Mokslo ir švietimo ministras, dėl susidariusios krizės vyriausybės, atsistatydinus premjerui, turėjo kelionės į Ameriką atsisakyti. Po kelių nesėkmingų bandymų buvo gautas puikus pakaitalas: kino ir teatro režisierius, poetas, publicistas Vytautas V. Landsbergis, kuris kartu su vietiniais poetais atliks programą šiemetinėse poezijos dienos.

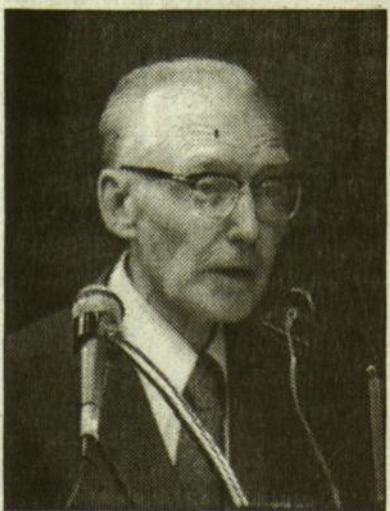
Trumpai susipažinkime su juo ir kitais programos Čikagoje bei Lemonte dalyviais.

Julija Švabaitė.

Julija Švabaitė. Jos poezija artima kiekvienam skaitytojui, ypač moterims. Gal dėl to, kad J. Švabaitės eilėraščiai rišasi su buitimi, tačiau tą kasdienę pilkumą ji išsako intensyviai, intymiai. Poetės įvaizdžiai konkretūs, be sentimentalių puošmenų, kalba iš širdies į širdį.

Julija Švabaitė yra išleidusi keturis poezijos rinkinius, „Draugo“ romano konkurse premijuotą romaną *Stikliniai ramentai* ir prozos knygą jaunimui apie lietuviuko Gabriuko nuotykius Australijoje.

Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis.

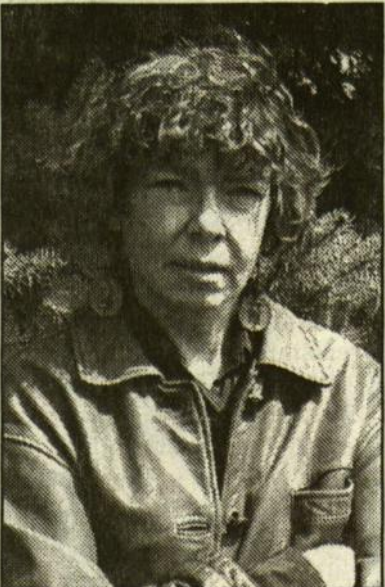
Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis: poetas, vertėjas, literatūros mokslininkas, nagrinėjęs Lietuvos ir lietuvių literatūros ryšius su kitomis literatūromis. Jis — pasaulinių enciklopedijų bendradarbis, antologijų redaktorius, eseistas, kritikas, recenzentas... A. Šešplaukis įnašas į lietuvių literatūros lobyną yra milžiniškas. Tai retas šviesuolis, pašventęs didžiąją savo gyvenimo dalį vien literatūrai.

Vytautas V. Landsbergis.

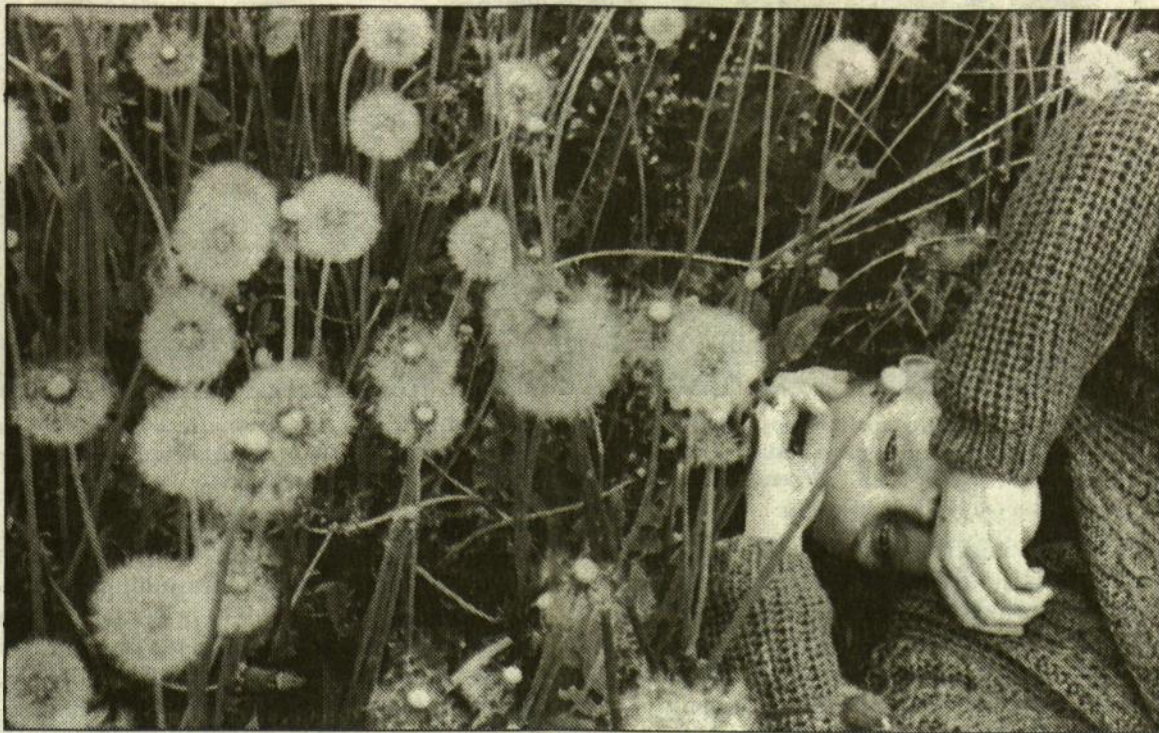
Vytautas V. Landsbergis (g. 1962 m.) — poetas, publicistas, teatro ir kino režisierius. Vilniaus universitete baigęs lietuvių kalbą ir literatūrą. Studijavo kino režisūrą Tbilisio teatro institute, Jono Meko antologinių filmų archyve New Yorke; kino studijos „A Propos“ režisierius ir kūrėjas. Tarp jo paruoštų filmų yra: *Tėvas* (1993), *Koncertas* (1990), *Praagaras* (1992), *Perlojos Respublika* (1992), *Petras Repšys* (1993), *Penkios novelės apie Stasį* (1994), *Baladė apie Daurmantą* (1995), *Vilties Prezidentas* (1996), *Apie Apreiškimus* (1998), *Epitafija ant poeto kapo* (1998), o paskutinis — apie Henriką Nagį (sukurtas kartu su Sigitu Parulskiu).

Susitikimuose Clevelande, Čikagoje ir Lemonte taip pat išgirsime V. Landsbergio poezijos ir matysime du jo filmus.

Eglė Juodvalkė.

Eglė Juodvalkė yra trijų poezijos rinkinių autorė. Jos eilėraščiuose atspindi uždarumą ir vidiniai prieštaravimai, išsakoma baimė, ilgesys. Poetė pasižymi turtinga, lakia lyg pienės pūkas vaizduote. Nepaisant netradicinės formos, Juodvalkės poezija yra tvirtai įaugusi į lietuviškas tradicijas ir dažnai atspindi lietuvių tautos problemas.

Poezijos žodžiai — lengvi kaip pienės pūkas... Nuotr. Viliaus Kelero

Kad nenugrimztų į nežinomybę

Virginija Paplauskienė

Išėjimo poetai, rašytojai vienas po kito sugrįžta į Lietuvos žemę. Vieni parvyksta pasidžiaugti Lietuvos nepriklausomybe, kiti jau parvežami artimųjų ir giminių dėka, atgulti amžinam poilsui savo numylėtoje tėvynėje, o kitų tik kūrybos vaisiai mus pasiekia. Liūdna pripažinti, bet yra ir tokių kūrėjų, kurių vardus retai kas pamini, o dar retesnė dovana mums yra jų kūrybos vaisiai. Būtų graudu, jeigu gyvenimo smiltys negrįžtamai užpustytų jų pėdas. Visi kūrėjai — tiek didesni, tiek mažesni, savo talentu sudaro mūsų lietuvių literatūros istoriją. Be vieno ar kito vardo istorija būtų iškreipta. Vienas tokių, nugrimzdusių į nežinomybę, kūrėjų yra poetas, rašytojas Juozas Kruminas.

Šiais metais vasario 8 d. (sausio 26 d. senuoju stiliumi) jis būtų šventęs savo 85 gimtadienį. Deja, jo gyvenimo siūlas nutrūko gan anksti, esant jam pačiame jėgų žydėjime, sulaukus 37 metų. Jo trumpas gyvenimo kelias nebuvo lengvas.

Gimė Palionės vieniemyje, Ukmergės apskrityje. Mokėsi Ukmergėje ir Kauno gimnazijoje. Sunki finansinė padėtis privertė verstis korepetitoriaus darbu. Studijavo VDU humanitariniame fakultete. Bestudijuojant teko dirbti įvairius darbus — ir buhalteris, ir konduktorius, ir kino filmų recenzentas, žurnalistas, redaktorius, radiofono tarnautojas. Literatūra domėjosi nuo gimnazijos suolo, bendradarbiavo mokyklinėje spaudoje. Pirmieji eilėraščiai spausdinti, sulaukus 24 metų.

Liūnė Sutema.

Liūnė Sutema yra viena pirmųjų lietuvių poečių. Išleidusi šešis poezijos rinkinius. Jos poezija nėra žaislingų rimų dainuotinė, o didelės įtampos, net kraupių išgyvenimų intymus atvėrimas. Tačiau poetė moka parodyti iš pelenų, sausros, degusių kylančią naują gyvybę, tad Liūnės Sutemos dalyvavimas Poezijos dienos, simbolizuojančiose kūrybos ir gamtos pavasarį, yra ypač prasmingas.

Lietuvoje Juozas Kruminas sutiko ir sau artimą sielą — rašytoją Nelę Mazalaitę. Abu priklausė lietuvių rašytojų draugijai, kūrė bendrus planus. Artėjanti antroji rusų okupacija paskatino jaunuosius palikti tėvynę ir išeiti į užsienį. Jaunųjų laukė daug išbandymų. Juozas Kruminas buvo silpnos sveikatos — turėjo problemų su plaučiais. Gyvenimas Lietuvoje nebuvo lengvas, o tremtyje dar sunkesnis. Atvykę į svetimą šalį, rašytojai, poetai neturėjo išskirtinių sąlygų kūrybai. Reikėjo pelnyti duoną juodu darbu. Gyvendamas stovyklose, jis parašo keletą vienameisčių vaidinimų su dainomis ir šokiais — *Pabaigtuvės, Piršlybos, Stovykla kalnuose* ir kt. Taip pat jis bendradarbiauja spaudoje: *Į Laisvę, Ateityje* ir kituose pokario Vokietijoje leidžiamuose laikraščiuose bei žurnaluose. To meto pokario Vokietijoje jis pats sumano leisti literatūrinį žurnalą *Gintaras*. Šis žurnalas tapo svarbiu įvykiu mūsų literatūriname gyvenime. Jis bene ilgiausiai Vokietijoje išsilaikė. Pirmieji numeriai pasirodė 1945 metais Haffkruge. Metus laiko išeidavo be sutrikimų, 1946 metais Juozas Kruminas persikėlė į Neustadtą ir čia rotoprintu išspausdino 8 numerius. Po to žurnalas kurį laiką nepasirodė, o 1948 metais vėl keletas numerių pasirodė iš Spakenbergo prie Hamburgo. Šis žurnalas buvo reikšmingas įvykis literatūriname ir kultūriname išievių gyvenime. Redaktoriaus ir jo žmonos dėka, šiame leidinyje bendradarbiavo nemažai talentingų, pasitraukusių iš Lietuvos, kūrėjų. Redaktorius kartu su savo žmona rašė laiškus įvairiems kūrėjams ir prašė atsiųsti straipsnių, poezijos ar prozos veikalų. Žurnalas tapo laukiamu ir labiausiai skaitomu literatūros žurnalu.

Ekperimentai (1939 m.). Atskira jo paties poezijos knyga — *Kibirkštys naktį* (1940 m.). Daug poezijos spausdinta periodikoje. Už savo eilėraščius yra laimėjęs *Naujosios sodybos, Žiburėlio, Dariaus ir Girėno* komiteto premijas (1941-1944).

Lietuvoje Juozas Kruminas sutiko ir sau artimą sielą — rašytoją Nelę Mazalaitę. Abu priklausė lietuvių rašytojų draugijai, kūrė bendrus planus. Artėjanti antroji rusų okupacija paskatino jaunuosius palikti tėvynę ir išeiti į užsienį. Jaunųjų laukė daug išbandymų. Juozas Kruminas buvo silpnos sveikatos — turėjo problemų su plaučiais. Gyvenimas Lietuvoje nebuvo lengvas, o tremtyje dar sunkesnis. Atvykę į svetimą šalį, rašytojai, poetai neturėjo išskirtinių sąlygų kūrybai. Reikėjo pelnyti duoną juodu darbu. Gyvendamas stovyklose, jis parašo keletą vienameisčių vaidinimų su dainomis ir šokiais — *Pabaigtuvės, Piršlybos, Stovykla kalnuose* ir kt. Taip pat jis bendradarbiauja spaudoje: *Į Laisvę, Ateityje* ir kituose pokario Vokietijoje leidžiamuose laikraščiuose bei žurnaluose. To meto pokario Vokietijoje jis pats sumano leisti literatūrinį žurnalą *Gintaras*. Šis žurnalas tapo svarbiu įvykiu mūsų literatūriname gyvenime. Jis bene ilgiausiai Vokietijoje išsilaikė. Pirmieji numeriai pasirodė 1945 metais Haffkruge. Metus laiko išeidavo be sutrikimų, 1946 metais Juozas Kruminas persikėlė į Neustadtą ir čia rotoprintu išspausdino 8 numerius. Po to žurnalas kurį laiką nepasirodė, o 1948 metais vėl keletas numerių pasirodė iš Spakenbergo prie Hamburgo. Šis žurnalas buvo reikšmingas įvykis literatūriname ir kultūriname išievių gyvenime. Redaktoriaus ir jo žmonos dėka, šiame leidinyje bendradarbiavo nemažai talentingų, pasitraukusių iš Lietuvos, kūrėjų. Redaktorius kartu su savo žmona rašė laiškus įvairiems kūrėjams ir prašė atsiųsti straipsnių, poezijos ar prozos veikalų. Žurnalas tapo laukiamu ir labiausiai skaitomu literatūros žurnalu.

Nepriklausomoje Lietuvoje J. Kruminas pagarsėjo kaip poetas, lyrikas. Jis kalba apie visiems žmonėms gerai žinomus meilės jausmus, savo patirtus išgyvenimus. Poetinis žodis jam atplaukdavo lengvai. Tą patvirtina toks nutikimas: kartu su taip pat mažai žinomu poetu Danu Pumpučiu nusprendė kurti ekspromtu eilėraščius. Kažkas iš šalies pasakydavo temą, o jie, sėdėdami „Konrado“ kavinėje, vienas per kitą kūrė. Taip išėjo bendra knyga, pavadinta

Leidžiant ir redaguojant žurnalą, Juozas Kruminas pasireiškė kaip gabus redaktorius. Savo žurnalisto karjerą jis tęsė, po karo bendradarbiavo *Tremties almanache*, o taip pat Amerikoje leidžiamoje spaudoje — *Aiduose, Drauge, Šv. Pranciškaus Varpelyje, Žvaigždėje* ir kt. spaudoje.

Tremtyje jis kūrė poeziją, išgarsėjo kaip baladžių meistras. Jo poezija išleista atskira knyga *Sugrįžimo laivas* (1946). Po karo jis pradėjo bandymus prozos žanre. Pirmas rimtesnis kūrinys — apysaka *Tolimas draugas*, išspausdinta 1947 metais *Žiburiuose*. 1950 metais spausdė „Gabija“ išleidžia jo romaną — *Naktis viršum širdies* (1950 m.). Jis dirbo prie savo autobiografinės apysakos, kurios taip ir nebaigė.

Rankraštyje liko romanas *Šeštasis medis*, kuris išvydo šviesą Amerikoje, praėjus 12 metų (1963 m.) po rašytojo mirties. Šiame romane jis sprendžia žmogaus, nuėjusio tarnauti priešams, vidines problemas. Jis bando psichologiškai pateisinti tokį pasirinkimą: gal tas žmogus vertas pasigailėjimo ir užuojautos...

Juozas Kruminas visą trumpą gyvenimą buvo atsidėjęs literatūriniam darbui. Silpna sveikata neleido jam išvykti į Ameriką kartu su žmona, taip judvieji keliai išsiskyrė. Šiek tiek sustiprėjęs, apsigyveno Spakenbergo stovykloje ir mokytojo gimnazijoje. Čia juo rūpinosi artima draugė su savo dukrele. Po metų jis jau gauna dokumentus išvykti į JAV. Didelės abejonės dėl savo sveikatos ir ateities Amerikoje sulaukė nuo kelionės. Juozas Kruminas tikėjosi dar metus praleisti stovykloje, sustiprėti, o po pusantro metų — 1951 birželio 1 d. liga išsivėdė jį iš gyvenimo. Palaidotas Spakenbergo pabaltijiečių kapinėse. Ten jis ir liko amžiams ilsėtis. Lietuvių rašytojų draugijos nariai pastatė savo plunksnos broliui paminklą.

Kiek vėliau Amerikoje lietuvių rašytojų draugija planavo išleisti jo poezijos ir prozos

knygas, bet tai liko tik pažadais. Sunkios materialinės sąlygos ir laisvo laiko stoka neleido to padaryti.

Maironio lietuvių literatūros muziejuje pradėta rinkti medžiaga apie rašytoją, poetą, žurnalistą Juozą Kruminą. Šio straipsnio autorė rengia ekspediciją, skirtą jo atminimo įamžinimui. Prašyčiau visų, galinčių suteikti papildomos medžiagos (gal turite nuotraukų, laiškų, jo paties raštų eilėraščių, ar prozos kūrinių ištraukų, o gal galite parašyti atsiminimus apie jį), rašyti ar siųsti turimą medžiagą šio straipsnio autorės vardu, Maironio lietuvių literatūros muziejus, 3000, Kaunas, Rotušės a. 13.

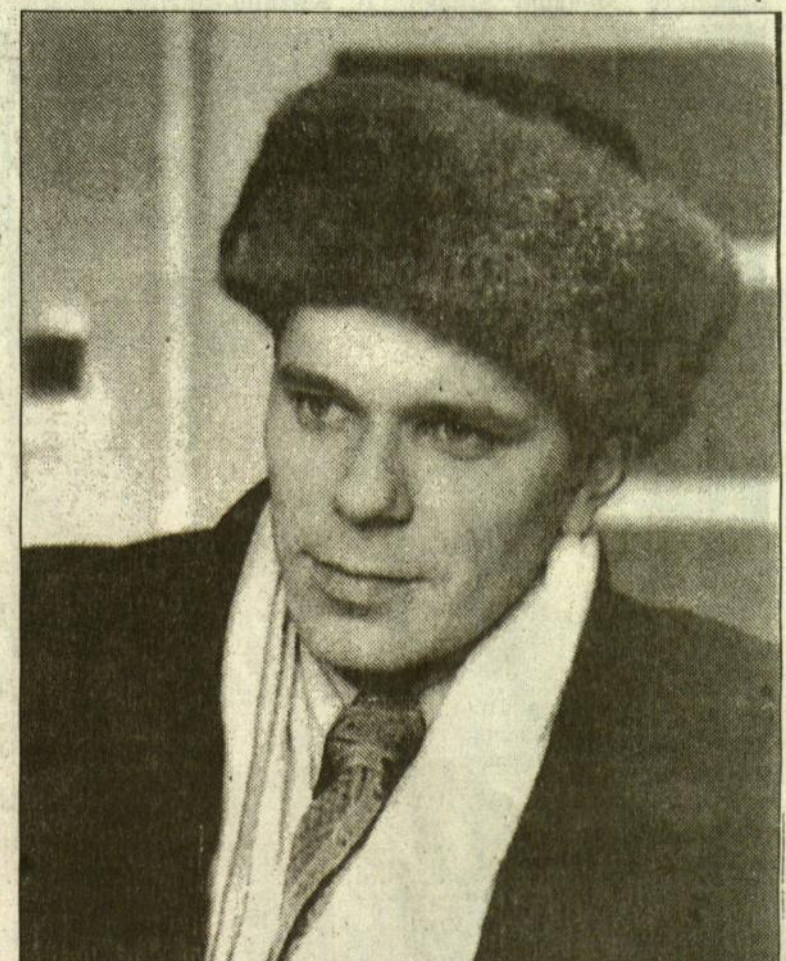
Labai norėčiau padėkoti žurnalistei Salomejai Narkečiūnaitei už praeitis metais perduotą Nelės Mazalaitės archyvą, kuriame buvo ir Juozo Kruminos archyvo dalis. Nuosirdus ačiū, ši medžiaga bus panaudota rengiant parodas, rašant paskaitas, tyrinėjant kūrėjų asmenybes.

Nuosirdus ačiū ir Joanai Vaičiulaitienei už perduotus muziejui kai kurių rašytojų ir poetų laiškus, raštus Antanui Vaičiuliui. Tai neįkainojamas turtas, išsaugotas mūsų kultūros literatūros istorijai.

SUSIDOMĖTA DAINININKĖS BALSU

Dar viena kylanti lietuvių muzikos žvaigždutė gavo pakvietimą tobulintis užsienyje. Tai — pernai Lietuvos muzikos akademiją baigusi dainininkė Lina Marija Laivytė. Žinomas Vakarų Europoje muzikos pedagogas, Miuncheno (Vokietija) ir Graco (Austrija) aukštųjų muzikos mokyklų profesorius Josef Loibl susidomėjęs išskirtiniais šios dainininkės vokaliniais duomenimis, pasiūlė jai magistro studijas tęsti užsienyje.

L.M. Laivytė jau yra dalyvavusi vokalistų konkursuose, tobulinosi užsienio pedagogų meistriškumo kursuose. Lietuvoje ji pažįstama iš koncertų bažnyčiose, mokyklose. Bažnyčios chore ji giedoją nuo vaikystės. (Elta)

Juozas Kruminas.

Kai prabyla kanklės

„Mano sieloj šiandien šventė“ iš pat ryto niūniuojau, klausydami kanklių, birbynių ir solistės atliekamos melodijos. „Kanklės“, su pavasariniais vėjais praskriejusios per dalį Amerikos žemyno, paliko gerą šventinę nuotaiką ir muziką tikra to žodžio prasme — koncertų gražumą ir 3 kasetes. Koncertinė kelionė, prasidėjusi balandžio 14 d., baigėsi. Plojimai po paskutinio koncerto Čikagoje Jaunimo centro salėje nutilo. O aš pakabinau ansamblio vadovę prof. Lina Naikeliene, norėdama pasidžiaugti, kad taip puikiai ansamblui pavyko suvienyti profesionalų ir liaudišką meną, prisiminti, kur buvota ir kas toliau.

„Jau prieš metus kun. Petras Burkauskas pakvietė mus dalyvauti Šv. Andriejaus parapijos Philadelphijoje 75 metų jubiliejinėje šventėje ir jo darbo 20 metų paminėjime“, — pasakojo Lietuvos dailės muziejaus lietuviškosios originalios muzikos ansamblio vadovė. Pradėjo planuoti. Taigi Amerikoje nuo balandžio 16 d. koncertuota daug ir nuširdžiai, be Philadelphijos aplankyti Waterbury, New Haven, New York, Putnamo, Baltimore, Washington, Detroit, Lemont ir Čikagos lietuvių; koncertuota bažnyčiose ir mokyklose įvairaus amžiaus mokiniams. Organizuojant koncertus, stipriai padirbėjo Šv. Andriejaus parapijos jubiliejinį renginių komitetas, ypač Roma Krušinskienė, Liūda Rugienienė iš Detroito, Čikagoje JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė.

„Kai koncertas seka koncertą, kai keliauji iš vieno miesto į kitą, tai sutinki daug puikių žmonių visą dieną atidavusių, kad šios gastrolės būtų sėkmingos, tai ir muzikantai grojo, dainavo iš visos širdies“ — džiaugėsi vadovė.

Kanklės. Iš jaunų dienų mus lydi įvaizdis — senasis vaidila kankliuota, apie senovę dainuoja. Kanklės — tai unikalūs lietuvių muzikos instrumentas, lietuvių sielos simbolis, pasiekęs mus iš amžių glūdumos. Dabar jau archaiskos septyniastygės pavirto koncertinėmis. Koncertas prasideda. Tautiniais kostiumais pasidabinusios merginos sėda prie kanklių, ramiai paliečia stygas, tuoj pat joms pritaria birbynės ir muzika užlieja visą salę. A. Bražinsko „Melodiją“ atlieka

„Kanklių“ ansamblis — Lina Naikeliene (I kanklės), Virginija Alenskienė (II kanklės), Aušra Juškevičienė (bosinės kanklės), Kastytis Mikiška (solo birbynė), Eugenijus Čiplys (birbynė, lumzdelis). Visi drauge koncertuoja nuo 1992 metų, kai į buvusį kanklių trio įsijungė ir du vyrai su pučiamais instrumentais. Visi baigė Lietuvos Muzikos akademiją, trys ten ir dirba, jaunieji mokytoja muzikos mokyklose. Įsikūrę Dailės muziejuje Radvilų rūmuose, daug repetuoja. Su ansambliu koncertuoja žymiausi Lietuvos dainininkai. Dabar Amerikoje girdejojame su ansambliu dainuojančią solistę Aušrinę Stundytę.

Keliaudamos po pasaulį, „Kanklės“, atlikdamos lietuviškąją muziką, garsina mūsų senąją kultūrą, muzikos instrumentus, tautos kūrybą ir originalią lietuviškąją muziką. Ansamblis, sukaupęs didelį, platų repertuarą atlieka ir senovines lietuvių melodijas. Tada ir rankas imami senoviški muzikos instrumentai: skudučiai, diatoninė birbynė, suvalkietiškos kanklės keičia koncertines, švilpynė keičia birbynę, įsipina klekatas, būgnas ar harmonika — nuo Džukų polkos prie Birbynės polkos, žemaitiška daina vejausi džiūkiską, aukštaitišką, visi groja, visi dainuoja, gražiai išilieja solistės balsas; tautiniais kostiumais pasirėdę, pasilanguoja, pasivaikščioja. Ir vėl rintis ir susikaupimas. Ir išgirsti muzikoje slypinčią jausmų gamą, spalvų ir tembro paletę, nestandartines transkripcijas. B. Dvarionas. Bet juk tai šventė, kai Dalios ariją iš operos *Dalia* dainuoja įsijautusi Aušrinė Stundytė — dainininkės betarpiškumas, sceninis judesys, malonus balsas paperka visus. O ansamblis, nemažiau už žmogaus balso spalvingumą, džiugina paprastais, tiksliais tembrų deriniais, ar kai solistas Kastytis Mikiška paberia vingerios melodijos girliandą.

Repertuarą renka pati vadovė. Senąsias liaudies dainas atranda dainynuose. Pati prašo, tariasi su kompozitoriais dėl naujų kūrinių. Taip programoje atsirado A. Lapinsko liaudiškai skambantys kūrinių, J. Juozapaitis vokalinių ciklas „Diemedžių žydėjimas“ (žodžiai S. Neries), kurį koncerte gražiai solistė išdainavo, nustebinęs ir sužavėjęs A. Bartulio kūriny „Aušra“.

„Kanklių“ ansamblio apsilankymo Detroite metu, dalyvauti ir Dievo Apvaizdos lietuvių parapijos Mišiose. Iš kairės: ansamblio vadovė Lina Naikeliene, Virginija Alenskienė, sol. Aušrinė Stundytė ir Aušra Juškevičienė; II eil.: Eugenijus Čiplys, Kastytis Mikiška. Nuotr. Jono Urbono

Drąsiai į koncertines programas įtraukia šiuolaikinių kompozitorių V. Bagdono, J. Tamulionio, J. Pauliko kūrinius, o sugrįžusi į Lietuvą nori prisijaukinti ir B. Kutavičiaus „Mėlynąjį paukštį“.

Kai kalbame apie „Kanklės“, neturėtume pamiršti ir Prano Gudyno, buv. Lietuvos dailės muziejaus vadovo, kurio svajonė muziejuje turėti muzikos ansamblių įsikūniję 1976 metais, kai susikūrė kanklių trio. Tada specialiai joms iš plonų vilnelių buvo išausti originalūs tautiniai kostiumai, kuriuos vilkėdamos muzikantės koncertuoja ir dabar. Modernius stilizuotus antrosios koncerto dalies kostiumus sukūrė dail. T. Songailaitė-Balcikonienė.

Metai bėga. Lina Naikeliene per tuos metus studijavo dirigavimo meno dab. Sankt Peterburge, Muzikos akademijoje. Ten pat nusive-

žė ir kanklės, sužavėjo Sankt. Peterburgo akademijos profesorius, leidusius jai studijuoti visai nepažįstamą jiems instrumentą. Gautas magistro laipsnis. Jau tada suprato, kad kanklės yra nepaprastas instrumentas, kad jomis galima atlikti ir solinius koncertus. Pirmasis rečitalis pagrotas 1974 metais. Atsirado noras koncertuoti, repertuaras kaupėsi — juk kanklėmis grojo ne tik liaudies ar specialiai šiam instrumentui sukurtus kūrinius, kanklėmis grojo Mozarto, Hendelio koncertus arfai. Solistė yra paruošusi 6 koncertines programas, atlikusi 40 rečitalių, įrašiusi dvi autorines kasetes. Atlikėjai, pedagogai ir Amerikoje nuširdžiai į mokyklą, kad ne tik lietuviškai, bet ir amerikiečiai pamatytų mūsų tautinius instrumentus, išgirstų mūsų muziką.

„Šventi namai, kuriuose

yra kanklės“, — taip sveikino mūsų katedrą jubiliejaus die-nomis, — prisimena Lina Naikeliene. Šventa vieta yra Lietuvos Muzikos akademija, kurioje yra liaudies instrumentų katedra, vienintelė visame Pabaltijy. Tai mūsų tautos instrumentai, mūsų tautos menas stebina, žavi ir garsina tėvynę.

Koncertas pasibaigė J. Tal-lat-Kelpšos daina „Mano sie-loj šiandien šventė“. Ovacijos pratrūko staiga ir ilgai nenu-rimo. O koncertų Čikagoje rengėja LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė ilgai stovėjo, negalėdama iš-tarti padėkos žodžio. Kas bu-vo koncertuose, tas išsinėšė šventę į namus, o kas nebuvo, tam ir senovišką dainelę padainuosim.

„Gol žvirblis šalia koknės/sergu negaliu/ dūsauju vaito-ju/ nežinau nežinau, kas man yr/ Ir atbėga Marele, atneš žvirbliui kaldrele“...

Koncertas baigėsi. Į sceną su nuosirdžiausiais palinkėjimaiis nuo dr. Jono Adomavičiaus pakilo jo pasiuntiniai, sakydami: „po šimtine arbatai ir tūkstantį aspirino nuo reumato“, o už jų ir ALVUDO pasiuntiniai su šimtinėmis. Nuosirdžiai „Kanklėmis“ aciu. Sugrįžus į Lietuvą, vėl laukia kruopštus darbas ir koncertai.

„Esame pakviesti į Daniją dalyvauti NATO jubiliejinėse iškilmėse. Kiekvienais metais važiuojame į festivalį Vokietijoje, — noriai apie ateities planus pasakojo Lina Naikeliene. — O Naujuosius, būtinai koncertuodami, sutiksime Lietuvoje“. Praeis metai, kiti, ir vėl nešdamos mūsų sielai šventę, atkeliaus „Kanklės“. Laimingo kelio ir iki kitų susitikimų.

Laima Krivickienė

JAV LB Kultūros tarybos pirm. Marija Remienė sveikina „Kanklių“ ansamblio narius po sėkmingo koncerto Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte. Nuotr. Baniutės Kronienės

„Kanklių“ ansamblio koncertas Lietuvių dailės muziejuje Lemonte gegužės 7 d. Iš kairės: Lina Naikeliene, Eugenijus Čiplys, Virginija Alenskienė, Kastytis Mikiška, Aušrinė Stundytė, Aušra Juškevičienė. Nuotr. Baniutės Kronienės

Vardas — Iliuzija

Uzbėgau laikui už akių — ką šiandien rašau, išnyks po pusmečio. Ar atvirkščiai — ko neparašau šiandien, neišnyks nei po daugelio metų. Dėl to nesisielioju. Vienaip ar kitaip — žaismas su laiko iliuzija tėra tik iliuzija. Nežinau, ar bent viena moteris vadinasi Iliuzija. O tai juk nuostabus vardas.

Gyvenimas mums dovanuoja vaizdą, į kurį žiūrime nuo pat gimimo iki pat blaivios mirties. Mano metuose jis kartais tampa vylingas, kai pamatau apyjaunę kaimynę Florą, ilpančią į blizgantį Jaguarą ir šauniai nuvažiuojančią. Jos automobilis tuoj pat tampa važiuokle, kurioje ir aš važiuoju į kažkokį iliuzinį rytą.

Prisiminiau, kaip tąsyk vakaras pasiūkė pabūti ant Palisadų skardžio, kaip palengva tamsa mane apgobė, ir Santa Monicos kalnų šešas reginys išnyko, ir žiburiuota Malibu pakrantė ištyso naktį. Pasilikau ant skardžio. O kur man eiti, kai mieste viskas taip be ryšio. Susimąčiau.

Kad siela nemirtinga — metafizinė tiesa. Kad esu mirtingas — reali tiesa. Kad esu toks, o ne kitoks — yra svarbiausia tiesa, kasdien verčianti daryti taip, o ne kitaip. Tuo pasiremdamas, gyvenu. Nieko ypatingo nuveikti netroksčiau. Kartais bandau suregti įdomų sakinį, paversti jį menu ir tuo įrodyti kažkam, kad gyvenu bute, o ne iliuzijų bokšte.

Numirusiųjų nuotraukose nėra vėluojančių draugų. Jie visada mintyse ateina maždaug tuo pačiu laiku. Ateina pasakyti man, kad ten visatoje klaidžioja su tais pačiais jaunystės vaisiais.

Vel guli melsvas vokas. O iš jo sklinda juokas moters, man kadaise raginusios būti linksmam. Buvau. Dar kaip. Tačiau, pamilęs J. Aisčio žodį „aiman“, pripratavau savo linksmybės palydėti jo eilėrašio „Tasyk“ mintimi — „Aiman! gležna ir trapu“.

Slidus yra šešėlio ledas. Jei netikit, paklauskite čiuožėjo, šešėlyje staiga paslydusio. Tikėti nenorėjau, kad taip įvyko: šešėlis juk nėra apčiuopiamas dalykas, tai tik šviesos toj vietoj pritrimimas. Juk kaltas buvo ledas.

Kaip visa tai, ką apie tave mylėdamas mąstau, turiu tau

pasakyti, Iliuzija? Pasakyti kaip tik dabar, kai telkiasi prieblanda, kai klausausi Griego minorinio koncerto, ir muzikos vėsioj skraistėj jaučiuosi artimas Tolamai, kuri yra tavo siela.

Viskas, ką darome, ko nedarome nusirūva į Letos vandenį. Tikrovė, kurią mylime, tėra tik mūsų mielas, laikinumas, apdainuojamas ir apraudomas nuo seniausių laikų. Brangesnis už bet ką. Net už palaimintą amžinybę.

Mylėti ją — štai gludanti tarp keturių veidų, kuriuos matau svetainėje ant sienos pastelėje. Mylėti ją, kaip sklandžią Sintaksę pavergiančią apysakoj, kur viskas — turinys ir žodžių sąsajos — paglosto skaitanciojo samonę... Ak, srūvančio istorijų tik ji yra herojė, tik ji nušvietusi bent skirsnį to, kas buvo.

Bandžiau. Ji irgi bandė. Mes bandėme. Ir kas iš to išėjo? Mudviejų psichų kevalų neįveikė pastangų dantys. Teliko gestai. Išpažinčių skonis. Dar vis plevenanti mintis įveikti tai, ko jau negalima įveikti. Mintis, kad dar ne viskas pasakyta.

Esi jautri. Ir aš esu jautrus. Abu mes esam jautrus, su savo išrankiais žodynais, su įžvalgia Gramatika. Tam ir sukūrė žmonės kalbą — ne vien žiniasklaidai, ne vien akistatai, bet ir intymiam dialogui. Tik šitaip galime pažinti vienas kitą, kalbėdami tiksliausiais žodžiais.

Jie buvo ten ne tie, ne tie... Kaip visada, išvarginti šiek tiek. Ir jų rankos jau ne tos, ne tos — šiek tiek pa-blyškusios, dėmėtos. Ir meilė ten ne ta, ne ta — šalia tavęs, vis žiurincios į knygoje atverstą vaizdą Canaletto. Atsidusai — Venecija!

Kodėl nepažvelgti į jos akis, kai būtinai pažvelgti reikėjo? Juk paukštis pažvelgia į upę, atskridęs atsigtirti. Tik nemanų, kad jos akys teka upė. Anaipol. Jos akys — pastovi paguoda, globojanti ne tik tavę, bet daugelį kitų... Ji Moira. Motina. Iliuzija.

Ir viskas tartum priartėja prie T.S. Eliot *Keturijų kvartetų*. Antra, *East Coker*, jis pradeda — „In my beginning is my end“ ir užbaigia — „In my end is my beginning“. Tam tikra pusiausvyra. Gyvenimo apykaita. Mirtis. Prisikėlimas.

Pranas Visvydas

VYŠNIŲ SODAS

Rimo Tumino režisuotas rusų rašytojo Antono Čechovo *Vyšnių sodas* jau tapo lietuvių teatro istorijos klasika — tai seniausias Mažojo teatro spektaklis, nuolat vaidinamas perpildytose salėse. *Vyšnių sodas* vaidintas Baltijos šalių teatro festivalyje Taline, viename reikšmingiausių Rytų Europos festivalių „Kontakt“ Torunėje. Spektaklis buvo įtrauktas į pirmojo tarptautinio festivalio LIFE Vilniuje programą, jį šiltai sutiko Stokholmo, Kopenhagos, Odensės, Helsinkio žiūrovai. Režisieriui Rimui Tuminiui už šį ir kitus jo spektaklius paskirta 1994 metų Lietuvos valstybinė premija.

Vyšnių sodas pirmąsyk buvo suvaidintas 1991 metų išvakarėse. Spektaklis padvelkė pranašiška sausio įvykių, sukrėtusių Lietuvą ir pasaulį, nuojauta. R. Tumino *Vyšnių sodas* ne nusilenkia tradicijai, o bando pažvelgti į Čechovo žmones šių dienų akimis. R. Tuminas rašė: „Mano spektakliuose visuomet atsisveikinama su istorija, su paprastu gy-

venimu... Kaip sula iš medžio bėga, taip ir gyvenimas teka iš mūsų... Todėl atsisveikinti reikia oriai, įsimintinai“. Šiuos žodžius galima laikyti spektaklio motto. Visada tra-giška, kai parandama tėviškė, tėvynė, amžiams tenka palikti gimtuosius namus, o iliuzijas pakeičia susvetimėjimas ir neviltis. Batent apie tai kalba šis spektaklis.

Pagrindinį — Ranevskajos — vaidmenį *Vyšnių sode* vaidina Eglė Gabrėnaitė — moteriškai žavi ir vyriškai tvirta, skaudžiai autoironiška, puikiai suvokianti liūdną savo likimą, bet išdidžiai laukianti jo nuosprendžio. Už šį vaidmenį E. Gabrėnaitė buvo pripažinta geriausia aktore Tarptautiniame teatro festivalyje „Baltijiskij Dom 96“ (S. Peterburgas). Jos partneriai — Sigitas Rackys, Vytautas Šaprauskas, Audris Chadaravičius, Andrius Žebrauskas ir kiti puikūs Mažojo teatro aktoriai.

Daiva Šabasevičienė

„Kanklių“ ansamblio vadovė Lina Naikeliene.

DVI DĖMESIO VERTOS PARODOS

Balandžio 17 dieną Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte, buvo atidaryta Irenos Raulinaitienės grafikos darbų paroda, vyksianti iki gegužės 16 dienos. Ši menininkė, gimusi Lietuvoje, studijavusi Čikagoje, Vašingtone ir Los Angeles (kur dabar gyvena), maloniai nustebino gausiai atsilankiusius į atidarymą dalyvius savo paveikslų spalvingumu, įvairumu ir emocijų turinumu.

Didžiąją dalį gyvenimo dirbusi chemike, prieš dvidešimt metų atsidėjusi meno studijoms, I. Raulinaitienė savo profesijos technines žinias įdomiai panaudoja unikaliu savo paveikslų spalvingumui išgauti. Žaisdama visa spalvų skale, panaudodama įvairaus sodrumo niuansus, ji suteikia savo kūrybai gilesnę emocinę bei tematinę išraišką ir praplečia grafikos ribas.

I. Raulinaitienė tematinę semiasi iš savo aplinkos ir iš savo, bet tuo pačiu ir visų žmonių, pergyvenimų. Daugumos paveikslų pavadinimai aiškūs ir artimi širdžiai: „Vėjo šokis“, „Pavasarejant“, „Saulės gimimas“, „Dingę meilės svajonės“, „Atsiminimai“, „Vienatvė palikta“, „Nuotakas“ ir t.t. Šiuo ji pabrėžia savo romantiškąjį požiūrį į meną, o jos tvirta formų ir linijų kompozicija aiškiai atspindi postmodernizmą. Tik keletas (iš 45) paveikslų krypta į realizmą. Čia paminėtinos kiek stilizuotos, akį patraukiančios kelios grafikos, vardu „Chryzantemos“. Tačiau daugiausia objektai suabstraktinti, o linijos ir ornamentų detalės sukasi, pinasi, skrieja per įvairių spalvų niuansus, sprogdina žiežirbo mis arba susminga tamsioje.

Libiausiai pamėgtos I. Raulinaitienės grafikos rūšys yra ofortas ir kolagrafijs, nes, jos žodžiais, „jie duoda didžiausią lauką išreikšti mano jausmams ir idėjoms“. Jos mėgstamiausi motyvai yra virvės, mezginių skuteliai, išdžiuvusių gėlių, medžių, šakų siluetai. Jais menininkė išreiškia ne konkrečią realybę, bet abstraktias tiesas, su mistikos, mitologijos elementais. Kūrinys virvių motyvais „Aš ištiesiau virvę“ tiesiog prašosi interpretuojamas gyvenimo kelio painumu ir klitėmis. Rezginių skuteliai „Vėlykų sekmadienyje“ šviečia lyg žvaigždės, simbolizuodamos gyvybės prisikėlimą iš tamsios nebūties. Džiuvintų gėlių motyvai daugelyje paveikslų fragmentais skrieja per erdvę lyg miglose švystelėjantys paukščiai, angelų sparnai ar debesų skeveldros. Paveikslai patraukia dėmesį ne tik savo patraukliomis kompozicijomis ir spalvingumu, bet ir tuo, kad juose kiekvienas gali rasti sau unikalią, bet ir kiekvienam žmogui universalią, prasmę.

Irena Raulinaitienė nuo 1990 metų dalyvauja įvairiose amerikiečių meno parodose, 1996 metais buvo priimta į Los Angeles „Printmaking Society“, 1994 metais buvo įtraukta į Galerijos išleista knyga „Lithuanian Artists in America“. Jos kūrinių yra įsigiję daugelis meno gerbėjų.

Tą patį vakarą muziejuje buvo atidaryta ir antra paroda — iš Lietuvos atvežtų Odetos Tumėnaitės Bražėnienės popieriaus karpinių. Tai paroda, lyg vėjelio padvelkimas iš tokios gražios, mielos, kilnios Lietuvos, kokią mes norime prisiminti. Nuostabių kruopštumu preciziškai iškarpytas popierius ne tik savo motyvais, bet ir dvasia kalba tiesiai, šiltai, grynai lietuviškai. Tiksliausiai savo kūrybos akstiną apibūdina pati O. Bražėnienė:

„Augau supama nuostabių Rytų Aukštaitijos gamtos. Tie žvilgantys ežerai giliuose slėniuose, vingiuojantys takeliai parugė, ryto rasa pasidabinę rudens voratinkliai, tvirti baltakamieniai beržai, ratu apsupę gimtąją sodybą, saulėtoms purienų akelėms sumirgėjusios upelio pašlaitės ir ankstyva vyturio giesmė tokiame vaizduose danguje. Tai jie mane augino, mokė mylėti žemę ir žmones. O vėliau išliejo į mano karpinių raštus. Tik gal labiau stilizuoti, tapę ornamentais. Ir žmonės, kuriuos sutikau — darbštumo ir kantrybės, tikėjimo ir gerumo mokytojai. Tik jų dėka galiau pakilti virš pilkos kasdienybės ir labai kukliomis priemonėmis (popieriu ir žirkliomis) sukurti visą Lietuvą: jos žmones ir medžius, paukščius ir gėles. Ir tikrai neišsenkantis šaltinis šiems kūriniams — liaudies dainos ir pasakos, tradiciniai audinių ir nerinių raštai, senųjų baldų puošybos elementai, pakelelės

Algimantas Kezys kalba Irenos Raulinaitienės (kairėje) kūrinių parodos atidaryme Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte.

Nuotr. Jono Tamulaičio

Svečiai Irenos Raulinaitienės ir Odetos Bražėnienės kūrinių parodos atidaryme Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte.

Evos Labutytės kūrinių parodos atidarymo Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje metu. Iš kairės: dail. E. Labutytė, Nora Aušrienė ir Stanley Balzekas, Jn.

kryžiai, tokios primityvios, o kartu ir tokios tobulos dar močiutės naudotos molinės puodynės ir sukrypusios pirkelės, likusios tik prisiminimuose“.

Bestudijuodama Vilniaus Valstybiniame pedagoginiame institute lietuvių kalbą ir literatūrą, O. Bražėnienė susidomėjo šiuo, prieš du tūkstančius metų rytų šalyse atsiradusiu menu. Jį yra kūrę ir žymieji menininkai kaip A. Matisse, P. Picasso, I. Repin ir kiti, o Danijoje ir Suomijoje veikia popieriaus karpinių muziejai.

Lietuvoje popieriaus karpiniai buvo pradėti užsiimti XVI amžiuje, o itin populiari jie buvo XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje. Jais puošdavo lempų gaubtus, lentynėles, paveikslų, veidrodžių rėmus, naudodavo užuolaidėms. Paskutiniu laiku karpinių menas Lietuvoje vėl atgija. Dar bestudijuodama, O. Bražėnienė pradėjo dalyvauti pirmosiose parodose ir 1984 buvo priimta į Lietuvos tautodailės sąjungos Vilniaus skyrių. Jos kūriniai pasižymi lengvumu

ir romantika, džiaugsmingu žvilgsniu į pasakišką pasaulį.

Ižanginius žodžius parodų atidaryme tarė Algimantas Kezys, ses. Aušra Adomaitytė ir dail. Irena Raulinaitienė. Gausūs būrys atsilankiusių meno mėgėjų praleido malonų vakarą gerėdamiesi menu ir pabendraudami prie gėlių išpuosťto vaišių stalo. Padėka Daliai Šlenienei, Lietuvių meno muziejaus vadovei, už šios meno šventės surengimą. Tuo suteikiama galimybė lietuvių kultūros žiedams skleistis ir duodama proga jų žydėjimui pasidžiaugti.

Lietuvių dailės muziejus, vadovaujamas Dailės Šlenienės, surengdamas tokias parodas, suteikia galimybę pasigėrėti plačiai išsiskleidusių lietuvių menininkų kūryba. Skoningai įrengtose patalpose su gėlėmis ir vaisėmis atidaryme atsilankęs gausus būrys meno mėgėjų turėjo progą pasidžiaugti šia meno švente. Parodas dar bus galima aplankyti iki gegužės 16 dienos.

Laima Žliobienė

EVOS LABUTYTĖS GRAFIKOS PARODOS. ATIDARYMAS

Gegužės 7 d. Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje buvo atidaryta dailininkės Evos Labutytės grafikos darbų paroda „Lietuvinių ir prūsų žemėje“. Parodą organizavo Mažosios Lietuvos draugija Čikagoje.

Įvadinį žodį pasakė Vilius Trumpjonas, Mažosios Lietuvos Lietuvių draugijos pirmininkas. Jis apžvelgė dailininkės kūrybinę biografiją ir impulsus kurti lietuvininkiška tematika.

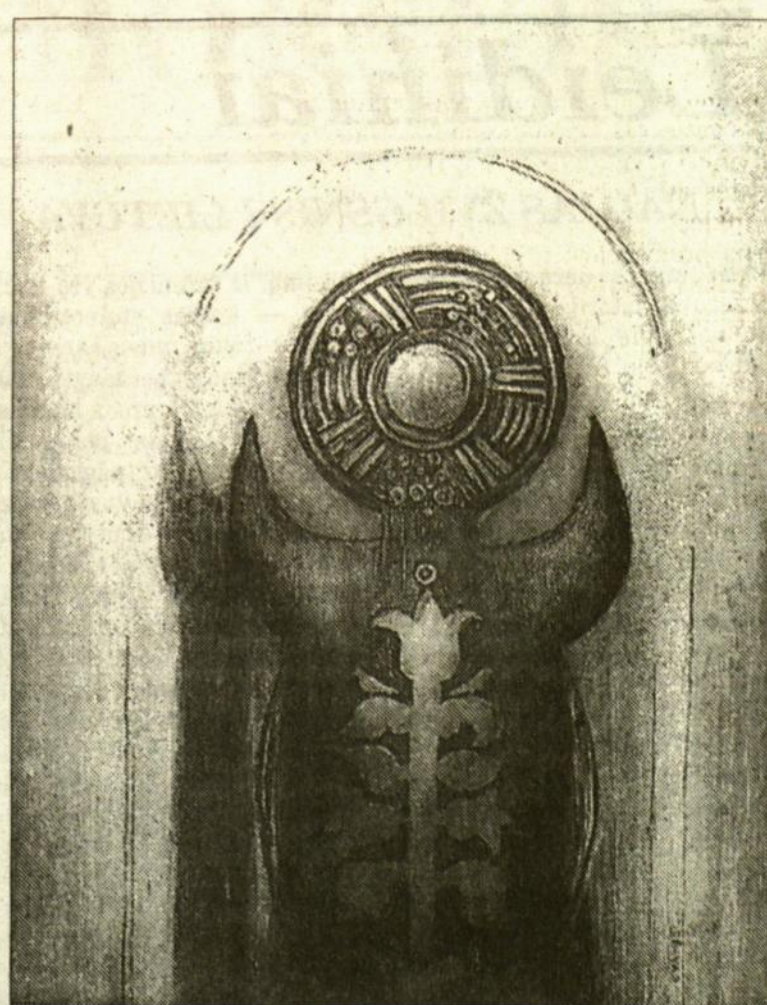
Atidarymą vedusi dailininkė Nora Aušrienė aptarė Evos Labutytės vaidmenį Mažosios Lietuvos dailės kontekste. Nora Aušrienė pastebėjo, jog autorės darbai labai tamsūs, tačiau juose dominuoja sidabro ir žalvario švystelėjimai. Ši meninė priemonė prasmingai siejasi su dailininkės asmenybe — ji yra šviesos spindulys lietuvininkų bendrijoje, savo gyvenimu kelianti Mažosios Lietuvos svarbą bendrai lietuvių kultūrai. Nora Aušrienė pastebėjo, kad apie Maząją Lietuvą daug rašiusių vokiečių kronikininkai, Simonaitytė, Zauerveinas, Marcinkevičius, Kaunas ir kiti. Tačiau tarp kelių dailininkų tik Eva Labutytė yra tikra šio krašto metraštininkė vaizdų kalba.

Atidarymo metu buvo pristatyta ir sveikinimo žodį tarė viešnia iš New Yorko, Mažosios Lietuvos patriarcho Martyno Jankaus dukraitė,

RUOŠIAMA PARODA

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus rengia jaunos dailininkės, Kanados lietuvaitės Rimos Mačikūnaitės dailės parodą. Parodos atidarymas, dalyvaujant dailininkei, įvyks šeštadienį, birželio 5 d., 6 val. vak.

Rima Mačikūnaitė gimė 1971 m. Oakville, Ontario. Studijavo dailę Humber kolegijoje Toronto, Simon Fraser universitete Vancouver, BC, ir Toronto universitete (B.A. 1996 m.). Mokytojos pažymėjimą įgijo, studijuodama Škotijoje, Strathclyde universitete Glasgowe. 1998 m. Rima keturis mėnesius keliavo po Lietuvą, Latviją ir Estiją, o 1999 m. buvo pakviesta kaip dailininkė-rezidentė kurti ir dėsytį Reykjavike, Islandijoje. Rima surengė asmenines parodas Vilniaus Dailės akademijos galerijoje (1999 m.), The Akureyri Art Center, Akureyri, Islandija (1999 m.), University of Toronto galerijoje (1999 m.), Toronto Prisikėlimo parapijos galerijoje (1998 ir 1996 m.) bei dalyvavo daugelyje grupinių parodų Kanadoje ir JAV.

Eva Labutytė. „Krikštai — baltų ženklai“. Ofortas, akvarinta.

Mažosios Lietuvos draugijos pirm. Vilius Trumpjonas kalba dail. Evos Labutytės kūrinių parodos atidarymo Balzeko Lietuvių muziejuje Čikagoje metu. Paroda tęsis iki š.m. gegužės 23 d.

tuvos Lietuvių draugijai už galimybę atvykti į Čikagą ir pasidalinti savo kūrybinio darbo rezultatais ir mintimis apie taip brangų lietuvininkams kraštą.

Parodą galima aplankyti kasdien nuo 10 iki 4 val. Informaciją parengė Danas Lapkus

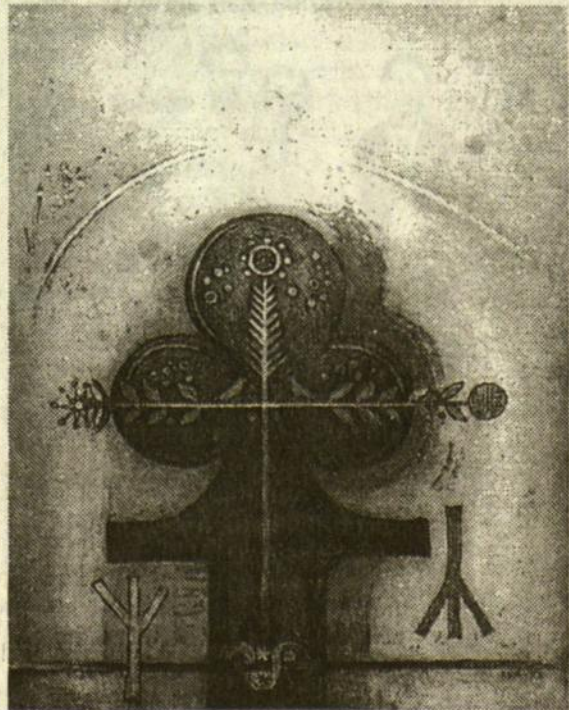
EKSPONUOJA TAPYBA IR PIEŠINIUS

Fotomenininko Rimanto Dichavičiaus ir jo žmonos Valerijos kūrybos paroda balandžio 13 d. atidaryta Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

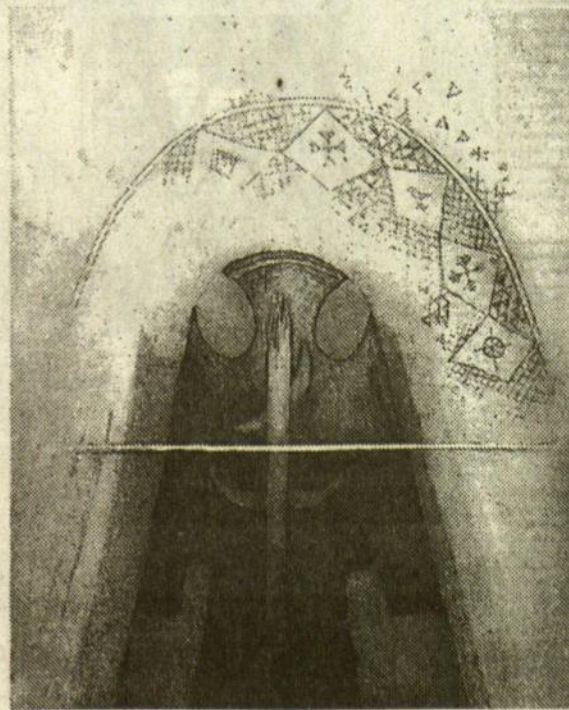
Antrame aukšte eksponuojama 11 dar niekur nerodytų R. Dichavičiaus tapytų paveikslų. Tai — trečioji žymaus foto-

menininko ir grafiko paroda M. Mažvydo bibliotekoje. 1986-aisiais čia buvo rodyti aktai, vėliau patekę į fotoalbumą *Ziedai tarp žiedų*, o 1991 metais eksponuotos nuotraukos, kuriose menininkas užfiksavo žydų kapinių Olandų gatvėje naikinimą.

V. Dichavičienė 11 metų yra dirbusi M. Mažvydo bibliotekoje, buvusi direktoriaus pavaduotoja metodikos ir mokslo reikalams. Daugelis prisimena V. Dichavičienės sukurtus kultūros ir meno darbuotojų nuotraukų ciklus. Parodoje Nacionalinėje bibliotekoje ji eksponuoja per 20 preciziškai atliktų piešinių gamtos motyvais. Pieštuku ir pastele kruopščiai nupieštos šakelės, gėlės, seni akmenys. Dailininkė tiksliai brėžia liniją, nesinaudoja trintuku.

Eva Labutytė. „Krikštai — baltų ženklai“. Ofortas, akvarinta.

Leidiniai

NAUJAS ŽVILGSNIS Į LIETUVĄ

Ši knyga nėra sisteminga Lietuvos istorija. Tai pasvarstymai apie tautos praeitį ir dabartį šio tūkstantmečio pabaigoje, šio amžiaus pabaigoje ir Lietuvos nepriklausomybės aštuoniasdešimtmečio proga.

Siemtinėje Baltijos knygų mugėje „Baltų lankų“ leidykla pristatė atidaus dėmesio, nekasdieniško žvilgsnio reikalaujantį, minčiai ir emocijai peno suteikiantį leidinį *Lietuva: praeitis, kultūra, dabartis*. Tvirtą (tik savo užmoju, tiek apimtimi, tiek pateikta medžiaga ir jos pateikimo būdu) knygą sunku įtalpinti į tradicinius žanro rėmus: tai ne „grynas“ albumas, ne vadovas po Lietuvą, ne istorijos vadovėlis. Knyga galima priskirti prie naujausios, postmodernistinių amžių iliustruojančios ir savo medžiagos pateikimo būdu istoriją bei kultūrinį paveldą aktualizuojančios kūrybos. Knyga neapsiriboja dėstoma faktografinė medžiaga, ji kviečia skaitytoją dialogui, nes kuria gyvą informacijos srautą. Nenutrūkstantis dialogas mezgiasi patioje knygoje tarp rašytinio teksto ir gausios vaizdinės medžiagos — fotografijų. Fotografijos ne tik iliustruoja žodinį knygos tekstą, bet kuria naują tekstą, žodinių pratęsiamas, su juo polemizuojamos ar net jam pasipriešinamos. Tokiu būdu knyga *Lietuva: praeitis, kultūra, dabartis* suteikia daug informacijos ir keletą jos skaitymo galimybių.

Jei skaitysite tik rašytinį tekstą, pasinersite į gyvą, sauso dėstymo išvengusį, istorinės ir pristatomosios minties virazą. Jeigu žiūrėsite vien fotografijas ir iliustracijas, išgyvensite tikrą estetinį malonumą, emocinį jaudulį ir nuotabą, sukeltą sustingdyto, sustabdyto gyvenimo akimirksnių įtaigumą. Knygoje pateikiamas reto grožio, tačiau ir reto žvilgsnio sulaukusios fotografijos, kad kurios jų datuojamos net XIX amžiaus antrąja puse. Tačiau jeigu sujungsime abu skaitymo variantus, išgirsime gyvą knygos balsą, patirsime jaudinančią prieš jus besikuriančią pasakojimo malonumą.

Knygos dinamiškumas ir įvairiapusiškumas yra prie jos dirbusių žmonių nuopelnas. Sudarytojas Saulius Žukas sutelkė tikrai nemažą ir garbingą knygos autorių būrį — nuo istorikų iki fotografų. Knyga apie Lietuvą — vieningo darbo vaisius, ji neatsirado spontaniškai, svarbiausiuoju jos įkvėpėju laikytiau dar 1990 m. panašaus darbo imtis paskatinusį Algirdą Julij

Greimą. Ir intencijos yra neeilinės — kokias stereotipines ribas (o tokių mūsų samonėje dar yra daug) peržengti, kad galėtum be reveransų, be masikuojančios teisybės pompastikos ar iškreipto pagarbumo pažvelgti į savo buvusią ir dabartinį jaugusią duotybę. Kokios reikia distancijos, kad galėtum pažvelgti į save iš šalies? Ar pakanka tų kelerių metų atvangos po to, kai per radiją būdavome kviečiami rinktis prie parlamento? Ar šiandien jau galime be didesnių aistrų apžvelgti savo tautos praeitį ir dabartį? Ar galime stabtelėti prie tokių dalykų, kurie, statant barikadas, neatrodė reikšmingi? Kita vertus, o kas yra svarbiausia tautos praeityje ir dabartyje, kokius faktus atrinkti, kuriuos asmenis pasitelkti kaip savojo laiko metaforas, pagaliau kokių proporcijų laikytis, kai kalbi ir apie valstybės formavimąsi, ir apie tradicinę Lietuvos valstiečio ar dvarininko buitį, ir apie šiandienos kasdienybės kaitą? Šiam bandymui pasiryžta visiškai neabejojant, kad toks pasakojimas liks tik viena iš praeities ir dabarties įvykių pateikimo galimybių.

Knyga sudaro keturios dalys. Pirmoji — kraštą ir tautą nusakanti tikrovė: gamta, kalba, religijų mozaika, dvarų kultūra ir t.t. Pirmieji tekstai — pristatantys krašto vaizdą, gyventojus — yra ramesni, faktografiškesni. Tačiau jau su A. J. Greimo cituojamais žodžiais „Tauta — tai jos sukaupta energijos krūvis, jos atsakymas priimti kolektyvinę mirtį, jos veržlumas gyvenimui“, mintis įsibėgėja, prisikrauna energijos, kad atskleistų sukaupą tautos paveldą krūvi. Antroji knygos dalis skirta valstybės istorijos korimui, vingiuoto kelio peripetijoms. Galima sakyti, kad tai iš tikrųjų naujas žvilgsnis, naujas žiūros kampas, nebijant skaudesnių tikrovių, kurios neišbrauksi iš istorijos. Padėties dramatiškumas yra nuolatinė Lietuvos valstybės situacija, neišvengiamas greitų įvykių pasikeitimo tempų ir gyvenimo dinamikos rezultatas. „1919-1920 metais Vilniuje pasikeitė tiek valdžią, jog nesunku susipainioti, bandant visas jas prisiminti. Miestas ėjo iš rankų į rankas lyg kokia pereina moji taurė. 1919-ųjų sausio pradžioje į Vilnių įžengė Raudonoji armija. (...) 1919 metų balandžio pabaigoje Vilnių užėmė lenkų kariuomenė. (...) 1920-ųjų liepos pradžioje

Amerikos lietuvių šeima maždaug 1930 m. (ilustracija iš knygos).

Raudonoji armija, iškėlusią pasaulinės revoliucijos vėliavą, visu frontu pradėjo pulsi lenkus. Liepos 14 dieną į Vilnių įsiveržė raudonoji kavalerija (...) 1920 metais spalio 9 dieną Vilnių užėmė Lenkijos kariuliai, vadovaujami generolo Lucjano Żeligowskio.

Šioje dalyje pristatomas kultūros paveldas. Kultūra jungia valstybės ir tautos augimą bei atskleidžia pasaulio suvokimo, pažinimo vystymosi procesą. Ne tik kova, bet ir proto energija kuria valstybę, o ypač lietuviško identiteto samonę.

Du mažesnieji skyriai skirti šiandienos situacijai: valstybės reikalams, ūkio padėties apžvalgai, kasdienybės stiliumi bei didiesiems Lietuvos miestams — Vilniui, Kaunui, Klaipėdai. Čia įtraukiamos ne tik tradicinės šventės, bet ir prezidento inauguracijos apeigos. O į šiuolaikinio Lietuvos ūkio panoramą akiraty patenka ir Gariūnų turgaus fenomenas: „Tai pirmoji laisvos rinkos laštelė, ekonominio savarankiškumo, verslumo pradžiamokslis, toks reikalingas totalitarinio valstybiškumo atbukintai visuomenei“.

Ši knyga apie Lietuvą išvengia pamokslaujamo, moralizuojamo tono, taip pat išvengia ir buvusius pristatomiesiems albumams būdingo beaistrinio dėstymo, nuobodulio. Gal todėl ji lengvai atranda savo skaitytoją.

Knyga leidykla, atsižvelgdama į skaitytojų pageidavimus, netrukus žada išleisti ir anglų kalba.

Jurga Perminaitė

Post criptum. Šio rašinio autorė, leidyklos „Baltos lankos“ redaktorė Jurga Perminaitė nepamiršo gana svarbaus ir ryškaus knygos *Lietuva: praeitis, kultūra, dabartis* bruožo — joje daug vietos skiriama išeivijos istorijai, JAV, kitose šalyse dėl vieno ar kitų priežasčių atsikrėmusių lietuvių. Knygoje yra visos gausiai iliustruotos skyrius, pavadinamas „Lietuviai užsienyje“. Pabrėžiama, kad lietuviai į Ame-

riką ar kitas šalis dažniausiai išvykdavo ne tik skurdo spaudžiami, bet ir vengdami okupacinių valdžių persekiojimo bei smurto. Knygoje rašoma, kad ir pirmieji išeiviai, jauni Paprūsės lietuviai, pasitraukę daugiausia į JAV, vengdami dar 1774 m. carinės Rusijos įvestų karinių rekrūtų. Nagrinėjamos trys emigracijos bangos. Rašoma, kad įvairiose pasaulio šalyse gyvena apie 9 milijonus lietuvių arba lietuvių kilmės asmenų.

Apie išeiviją, jos vaidmenį, rašoma ir kituose šios idėjos knygos skyriuose, išeivius neatsiejant, neišskiriant nuo visos tautos ir jos istorijos posūkių. Pabrėžiama išeivijos, jos organizacijų veikla, keliant Lietuvos laisvės bylą sovietinės okupacijos metu, praturtinant lietuvių literatūrą, kitas meno sritis, kai Lietuvoje laisvą kūrybą buvo varžoma. Pateikta ir kitų įdomių, net mažai kam žinomų įvykių ir faktų. Antai, grėsmingomis 1991 m. sausio dienomis, pasirodė, kad lietuvis išeivis, buvęs JAV kariuomenės atsargos pulkininkas (kažkodėl neminima jo pavardė), patarė prie Parlamento rūmų rėsti gynybinius įtvirtinimus. Jo patarimu, Lietuvos laisvės gynėjai tuomet atpalaidavo Parlamento rūmų stogą remiančias sijąs, rengdamesi atremti rusų sraigtasparnių desantininkų galimą puolimą.

O kiek knygoje išeivius, jų gyvenimą ir veiklą vaizduojančių įdomių, niekur nematytų nuotraukų! Štai M. Pocevičius, į JAV atvykęs dar 1891 m. Amerikos lietuvių šeima, nufotografuota 1917 m. Vienas žymiausių, geriausių Čikagos policininkų R. Andriūnas 1920 m. Amerikos lietuvių graži šeima prie savo namo apie 1930 metus. Juozas Kapocius Bostono spaustuvelyje prie išleistų *Lietuvių enciklopedijos* tomų. Užfiksuoti lietuvių karo pabėgėlių stovykloje Bavarijoje, keliaujantis į Vakarų vieninkiu vežimu Rytprūsių vieškelįje advokatas Juozas Stonaitis su žmona 1944 m. liepos mėnesį ir daug kitų įdomių, retų nuotraukų.

Kas šią knygą nusipirks atvažiavę į Vilnių ar per leidyklą „Baltos lankos“ parsisiųs, manau, neapsiriks.

Algimantas A. Naujokaitis

PIRMOJI KNYGA APIE BARBORĄ RADVILAITĘ

Pirmoji originali monografija lietuvių kalba apie istorinę Lietuvos moterį — Barborą Radvilaitę gegužės 5 d. pristatyta „Vagos“ knygyno salone. 3,000 egzempliorių tiražu išleista istorinė biografinė *Barbora Radvilaitė* parašė Lietuvos istorijos instituto doktorantė Raimonda Ragauskienė.

Pirmoji originali monografija lietuvių kalba apie Barborą Radvilaitę buvo gegužės 5 d. pristatyta „Vagos“ knygyno salone Vilniuje.

Tai — antroji „Vagos“ leidyklos leidžiamos „Biografijų“ serijos knyga.

Knygos autorė sakė Varšuvoje ir Krokuvoje rinkusi medžiagą daktariniam darbiui apie Mikalojų Radvilą Rudą ir visai nesirengusi rašyti apie jo seserį B. Radvilaitę. Pradžioje nedidelis straipsnis apie istorinę Lietuvos moterį išsiplėtė iki 100 puslapių. Pagaliau surinkta pakankamai duomenų monografijai, išstudijuoti net 53 B. Radvilaitės laiškai įvairiems adresatams. Taigi autorė išdrįsusi imtis pirmojo darbo lietuvių kalba apie legendinę, Lietuvoje nepagrįstai romantizuotą asmenybę.

Pasitelkusi kuo daugiau faktų ir kiek įmanoma tiksliau juos vertindama, R. Ragauskienė bandžiusi sukurti tikrovę artimesnį B. Radvilaitės paveikslą. Istorikė stengėsi monografijos heroję parodyti kaip gyvą žmogų, o ne kaip ant pjedestalo stovinčią istorinę asmenybę. Kartą vengta pernelyg platių apibendrinimų, neapsiribota vien meilės istorija. Atskirai aptartas ir Barbaros įvaizdis lietuvių istorinėje samonėje.

1991 metais dideliu tiražu Lietuvoje išleista lenkų istoriko Zbignevo Kuchoviciaus (Zbigniew Kuchowicz) knyga *Barbora Radvilaitė* šią istorinę asmenybę vertino daugiausia pagal jos seksualumą. Tačiau, anot R. Ragauskienės, Barbaros laiškai rodo, kad karalių Žygimantą Augustą ji galėjusi traukti kaip išsilavinusi asmenybė. Tad lietuvių istorikė Radvilaitės ir karaliaus meilės istorijos priežastį ieško kaip tik Barbaros asmenybėje.

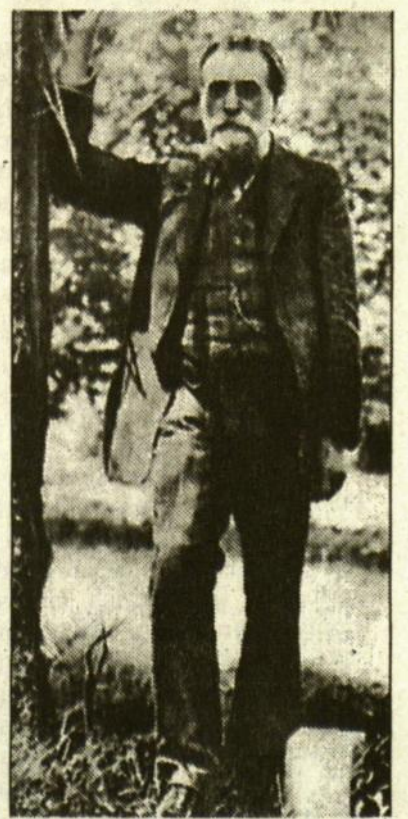
R. Ragauskienės monografijoje yra skyrių, kurių neradome kitų autorių veikaluose. Tai — Barbaros vaikystė ir jaunystė, kupina kelionių (beje, pateikiamas ir Radvilaitės itinerariumas, t.y. buvimo vieta, laikotarpis, šaltinis). Taip pat tyrinėjamas istoriografijoje dažnai apeinamas penkerių metų gyvenimo su pirmuo-

J. BASANAČIAUS TAUTOSAKOS VII TOMAS

Lietuvos istorijos ir etnografijos leidinių knygyne Kaune gegužės 6 dieną buvo pristatytas Jono Basanavičiaus tautosakos VII tomas. Šiame tome spausdinama 1903 metais Čikagoje (JAV) išėjusi knyga *Iš gyvenimo vėlių bei vėlnių*.

J. Basanavičius šia knyga praskleidė ir įamžino svarbią liaudies kultūros sritį, pateikė skaitytojams įvairiausių pasakojimų, vienaip ar kitaip susijusių su mirties, būties, nebūties riboje susiklosčiusiais papročiais, tikėjimais, tradiciniais vaizdiniais, „ano pasaulio“ būtybėmis, iš kurių ryškiausios — vėlės ir vėlniai.

Knygą išleido lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, parėmė Kultūros ministerija.

Dr. Jonas Basanavičius 1913 m.

LENGVIAU ĮSIGYTI A. GUSTAIČIO KNYGĄ

Kur Lietuvoje galima įsigyti Algirdo Gustaičio redaguotą knygą *Lietuvių studentų korporacija 'Jūra' Lietuvos universitetuose*?

Klaipėdos universitetas sudarė sutartis su Vilniaus, Kauno ir Šiaulių knygynais, kuriuose bus prekiaujama knyga *Lietuvių studentų korporacija 'Jūra' Lietuvos universitetuose*. Tad, norintiems įsigyti knygą, nereikės mokėti už persiuntimą, o galės nueiti į knygyną ir paprašyti minėtos knygos. Kaina 20 litų.

Vilniuje — Universiteto knygynas „Litera“ (pačiame senamiestyje).

Kaune — a. Pedagoginės literatūros knygyne Savanorių prospekte „Kalničių“ prekybos centre; b. Kauno universiteto knygyne „Humanitas“ Dodelio g. 52.

Šiauliuose — Šiaulių universiteto knygų kioske.

Klaipėdoje — Klaipėdos universitete (H. Manto g. 84) ir Klaipėdos knygynuose. Klaipėdos universiteto informacija.

Taip pat Klaipėdos universitetas išleido ir platina didelio formato Algirdo Gustaičio knygą *Lietuva kaip sapnas. Antroji kelionė į Lietuvą*. Knygoje 317 psl., 257 nuotraukos (daug spalvotų), 6 žemėlapių, 79 brėžiniai, atspaudai; kietu, drobininiu viršeliu.

ju vyrų Vilniaus vaivada Albertu Goštautu laikotarpis, kai Barbora dar nebuvo visiškai susiformavusi, imli aplinkai. Siekdama didesnio objektyvumo, lietuvių istorikė leidžia tiesiogiai prabilti knygos herojei — stilistiškai aptariama, cituojama Barbaros korespondencija. Laiškuose randaime įdomių posakių, jų žodynas turtingas, rodantis neeilinį Radvilaitės išsilavinimą. (Elta)

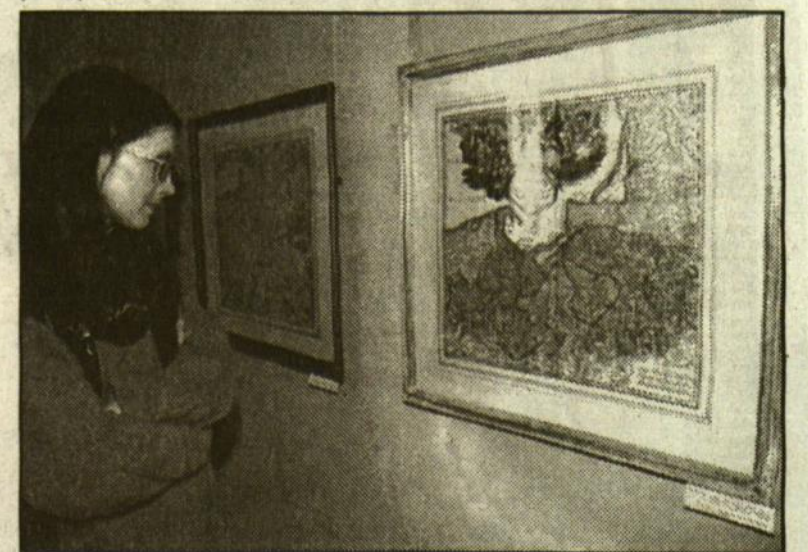
1613 METŲ RADVILOS ŽEMĖLAPIS

Tęsiasi programos „Europos kultūros keliai Lietuvoje“ savaitė, skirta Europos Tarybos 50-mečiui. Profesorius Kazio Varnelio istorinių žemėlapių kolekcijos paroda, gegužės 6 d. atidaryta Vilniaus rotušėje, skiriama naujai Hanzos kelio programai. Antrame Rotušės aukšte eksponuojami 23 įremini senieji žemėlapių.

Pasak Vilniaus universiteto bibliotekos darbuotojų, iš turtingos K. Varnelio kolekcijos atrinkti etapiniai žemėlapių. Parodą galima vadinti ryškia Lietuvos kartografijos retrospektyva.

Eksponuojami XV-XVIII a. lenkų, prancūzų, vokiečių, italų, olandų kartografų sudaryti ir išleisti Lietuvos ir Lenkijos žemėlapių. Pavyzdžiui, 1711 m. Amsterdamo kartografo Peterio Senko žemėlapis, dedikuotas Lenkijos ir Lietuvos karaliui Frydrichui Augustui, XVI a. pradžios Lenkijos ir Vengrijos žemėlapis iš Klaudio Ptolemėjo „Geografijos“ atlaso, Lenkijos ir Lietuvos žemėlapis su pažymėtomis Lietuvos ir Lenkijos valstybės 1772 m. padalijimo ribomis, Lenkijos ir Lietuvos žemėlapis su miestų herbarais ir kiti.

Tačiau pats vertingiausias, pasak žinovų, pirmasis originalus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapis, išleistas Amsterdamame 1613 m. Vilniaus vaivados Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitelio rūpesčiu ir lėšomis. Tai nėra žemėlapis originalas, bet vėlesnis. Tais pačiais metais raižytas žemėlapis. Kartografinė pažyma šio žemėlapyje, ypač Radviloms priklausiusių žemių, geografinį tikslumą. Be to, šis žemėlapis laikomas Renesanso meno kūriniu. Vienintelis žinomas 1613 m. Radvilos žemėlapis egzempliorius saugomas Upsalos universiteto bibliotekoje Švedijoje. (Elta)

Prof. Kazio Varnelio istorinių žemėlapių kolekcijos paroda, atidaryta Vilniaus rotušėje gegužės pradžioje, skiriama naujai Hanzos kelio programai. Nuotr. Eltos

1863 m. sukilimo dalyviai lietuviai Sibiro tremtyje (ilustracija iš knygos).